

((بیانیه انجمن بیوشیمی جمهوری اسلامی ایران در خصوص دوره تکمیلی علوم آزمایشگاهی))

چاپ نامه ها به معنی پذیرش یا رد درونمایه های آن ها نیست

در ایران متوقف شد. در این دوره دارندگان مدرک کاردانی علوم آزمایشگاهی امکان ورود به این دوره را داشتند. این دوره هم اکنون فقط در یک دانشگاه آمریکا اجرا می گردد.

۲- وضعیت مسئولیت فنی آزمایشگاه در دنیا

الف: آمریکا، کانادا و استرالیا:

مطابق با دستورالعمل های CLIA و کالج پاتولوژی آمریکا (PAC)، متخصصین ذیل، حائز شرایط مسئولیت فنی آزمایشگاه هستند:

- دارندگان مدارک Ph.D در علوم مرتبط آزمایشگاهی (بیوشیمی، ایمونولوژی، میکروب شناسی و)
- پس از تأیید بوردهای تخصصی، صلاحیت مسئولیت فنی آزمایشگاه را دارا هستند. نمونه بارز این شیوه، مسئولیت فنی جناب آقای پروفیسور خسرو عادل، رئیس آزمایشگاه بیمارستان کودکان تورنتو، سردبیر مجله معروف Critical Reviews in Clinical Laboratory Sciences و رئیس بخش انتشارات IFCC است. ایشان با مدرک D.hP بیوشیمی و پس از گذراندن دوره تکمیلی (فلوشیپ) هم اکنون مسئولیت فنی آزمایشگاه را برعهده دارند. جهت اطلاعات تکمیلی در خصوص نظرات ایشان در مورد دوره تکمیلی آزمایشگاه، به مصاحبه انجمن بیوشیمی جمهوری اسلامی ایران با جناب آقای پروفیسور عادل در سایت انجمن مراجعه فرمایید. (www.biochemiran.com).

- پزشکان متخصص دارای تاییدیه از بوردهای تخصصی پاتولوژی آمریکا

- کارشناسان با تجربه آزمایشگاه تحت شرایط خاص

ب: اتحادیه اروپا

- در اتحادیه اروپا متخصصین آزمایشگاه پزشکی حق مسئولیت فنی آزمایشگاه را دارا هستند. نگاهی به آمار جدول ذیل کمک کننده تفسیر وضعیت آزمایشگاه های اروپاست. از ۳۰۰۰۰ متخصص آزمایشگاه در اتحادیه اروپا، تنها ۴۰ درصد دارای مدرک پایه پزشکی (MD) هستند. نام کشور درصد متخصصین آزمایشگاه پایه MD درصد متخصصین آزمایشگاه با پایه غیر MD نام کشور درصد متخصصین آزمایشگاه با پایه MD درصد متخصصین آزمایشگاه با پایه غیر MD هستند.

در پی ابلاغ آیین نامه دوره تکمیلی علوم آزمایشگاهی توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، متأسفانه شاهد اعتراض های ادامه دار همکاران پاتولوژیست به این روند کاملاً قانونی هستیم. با کمال تأسف در طی این مدت، اطلاعات غیر علمی و نادرست بسیاری در فضای جامعه پزشکی منتشر شده است. انجمن بیوشیمی جمهوری اسلامی ایران با توجه به نقش کلیدی این رشته مهم در آزمایشگاه تشخیص طبی، لازم می داند نکاتی چند در این خصوص را به اطلاع جامعه محترم پزشکی و همکاران عزیز آزمایشگاه برساند. در ابتدا نگاهی به وضعیت آزمایشگاه در دنیا و ایران داشته و در ادامه توضیحات روشنگرانه ای در خصوص دوره تکمیلی آزمایشگاه داده خواهد شد:

۱- وضعیت آموزش متخصصین آزمایشگاه در دنیا

الگوهای متفاوتی از آموزش متخصصین آزمایشگاه در دنیا وجود دارد که به شرح ذیل می باشند:

الف: تخصص کلینیکال پاتولوژی که شرط ورود به این دوره، داشتن پایه پزشکی عمومی (MD) است. این دوره در آمریکا، کانادا و استرالیا دایر می باشد.

ب: تخصص علوم آزمایشگاهی که شرط ورود به این دوره داشتن مدرک دکتری پزشکی عمومی (MD) و یا کارشناسی ارشد در یکی از رشته های علوم مرتبط با آزمایشگاه از قبیل بیوشیمی، ایمونولوژی، هماتولوژی، و می باشد. این مدل در کلیه کشورهای اتحادیه اروپا برقرار است. این دوره در کشورهای مختلف اروپا با عناوین مختلفی نظیر بیوشیمی بالینی، شیمی بالینی، شیمی پاتولوژی، بیولوژی پزشکی، بیولوژی بالینی و ... شناخته می شود. در این دوره دانشجویان حداقل ۴ سال مشغول فراگیری علوم مختلف آزمایشگاهی هستند.

ج: دوره تکمیلی (فلوشیپ) آزمایشگاه که دارندگان مدارک دکتری تخصصی (Ph.D) در یکی از رشته های مرتبط با آزمایشگاه از قبیل بیوشیمی، ایمونولوژی، هماتولوژی و می توانند پس از گذراندن یک دوره ۲ ساله و پس از تأیید بوردهای تخصصی مربوطه از قبیل بوردهای تخصصی بیوشیمی و ایمونولوژی و، مسئولیت فنی آزمایشگاه را برعهده گیرند. این شیوه هم اکنون در آمریکا، کانادا و استرالیا برقرار است. د: دوره دکتری حرفه ای آزمایشگاه که در سال ۱۳۷۲

نام کشور	درصد متخصصین آزمایشگاه پایه MD	درصد متخصصین آزمایشگاه با پایه غیر MD	نام کشور	درصد متخصصین آزمایشگاه با پایه غیر MD	درصد متخصصین آزمایشگاه پایه MD
کرواسی	صفر	۱۰۰	فنلاند	۳۱/۷	۶۸/۳
اسلونی	۲/۸	۹۷/۲	جمهوری چک	۳۸/۸	۶۱/۲
هلند	۸	۹۲	ایرلند	۵۲/۶	۴۷/۴
لهستان	۹/۱	۹۰/۹	دانمارک	۵۳/۵	۴۶/۵
فرانسه	۲۷	۷۳	بلژیک	۵۴/۴	۴۵/۶
اسپانیا	۲۸/۶	۷۱/۴	آلمان	۶۷/۷	۳۲/۳
انگلستان	۲۸/۶	۷۱/۴	اتریش	۷۸/۵	۲۱/۵
ایتالیا	۳۳/۹	۶۶/۱	یونان	۹۲/۱	۷/۹

نام کلینیکال پاتولوژی معروف شده است؛ در حالی که برای دریافت تخصص کلینیکال پاتولوژی در دنیا نیاز به ۴ سال تحصیل در حیطه آزمایشگاه می باشد. از این تاریخ به بعد سلطه همکاران پاتولوژیست بر کل بدنه آزمایشگاه های کشور شروع شده که تاکنون نیز ادامه داشته است. علیرغم تمام تلاش های صورت گرفته در طی سه دهه برای احیاء حقوق سایر متخصصین دارای

صلاحیت، تاکنون این تلاش ها با مقاومت ها و کارشکنی های همکاران پاتولوژیست مواجه شده است.

۴- مطالب و مستندات فوق نشان می دهند که مسئولیت فنی آزمایشگاه حق مسلم همکاران متخصص Ph.D بوده که در طی این سی سال از آن جلوگیری به عمل آمده است. در واقع ایران تنها کشوری در دنیا است که آزمایشگاه به صورت انحصاری در اختیار گروهی خاص بوده و از هیچ الگوی بین المللی تبعیت نمی کند. چگونه امکان پذیر است که کشورهای الگو و پیشرفته در حوزه سلامت مجوز مسئولیت فنی را برای همکاران Ph.D و حتی کارشناسان آزمایشگاه قائل شده اند، اما ایران از این قاعده مستثنی است؟! اگر در طی ۳۰ سال گذشته، مطابق با الگوهای بین المللی عمل می شد، دیگر نیازی به این همه تاکید بر اجرای قانون مجلس شورای اسلامی جهت ایفاد حق همکاران Ph.D نبود. آنچه مسلم است این قانون در شرایط حاضر تنها راه همکاران Ph.D برای رسیدن به حقوق قانونی و صنفی است. جای بسی شگفتی است که همکاران پاتولوژیست به راحتی و بدون توجه به معیارهای بین المللی سخن از تغییر قانون مصوب مجلس شورای اسلامی می نمایند.

۵- اخیراً مسأله پزشک و غیرپزشک، بالین و پایه کلیدواژه همکاران پاتولوژیست جهت همراه نمودن جامعه فهمیم پزشکی در این موضوع اختلافی است. چنین وانمود می شود که ورود همکاران Ph.D به آزمایشگاه، سلامت مردم را به خطر انداخته و تنها متخصصین پاتولوژی حق مسئولیت فنی آزمایشگاه را دارا هستند. این همکاران عامدانه در پی القای فضای Ph.D هراسی می باشند، گویی که افرادی از شاخه های علوم مهندسی، انسانی و ناآشنا به حیطه آزمایشگاه (این عزیزان در جایگاه تخصصی خود خدمات ارزنده ای را به کشور ارائه می دهند)، خواهان مسئولیت فنی آزمایشگاه هستند!! در این راستا و به منظور تبیین و شفاف سازی این موضوع توجه به نکات زیر ضروری می نماید:

- همکاران پاتولوژیست به عمد واژه بالین را در حوزه

این شواهد و مستندات به وضوح و شفافیت تمام نشان از اهمیت رشته های مرتبط با علوم آزمایشگاهی در مدیریت آزمایشگاه در تمام کشورهای پیشرفته دنیا دارد.

منبع:

Laboratory medicine in the European Union: Clin Chem Lab Med 2015; 53(1): 5-14

۳- وضعیت آزمایشگاه ها در ایران

قبل از انقلاب اسلامی دارندگان دکترای حرفه ای از قبیل داروسازی، پزشکی و دامپزشکی با گذراندن دوره آزمایشگاه، مدرک تخصص علوم آزمایشگاهی را دریافت می کردند. سال ۱۳۶۷ همزمان با ورود اولین فارغ التحصیلان Ph.D به دانشگاه ها و همراستا با قوانین بین المللی، مجلس شورای اسلامی تصمیم به تصویب تبصره ۲ ماده ۴ قانون امور دارویی و آزمایشگاهی می گیرد که این قانون محل اصلی اختلاف کنونی همکاران پاتولوژیست با همکاران دکتری تخصصی علوم آزمایشگاهی (Ph.D) است. مطابق با این قانون که به دوره تکمیلی آزمایشگاه معروف است، متخصصین Ph.D پس از طی دوره مزبور، مسئولیت فنی آزمایشگاه را کسب می نمایند. این دوره در سال های ۱۳۶۸ و ۱۳۶۹ پذیرش دانشجویان داشته و سپس با فشارهایی از طرف همکاران پاتولوژیست متوقف می گردد. همچنین از سال ۱۳۶۴ دوره دکتری حرفه ای علوم آزمایشگاهی نیز راه اندازی می گردد که تا سال ۱۳۷۲ ادامه پیدا کرده و سپس متوقف می گردد. در اوایل دهه ۷۰ اتفاقی در حوزه آزمایشگاه کشور رخ داده که سرمنشأ تمام تحولات بعدی تاکنون است. رشته پاتولوژی که در ایران عمدتاً آناتومیکیال پاتولوژی بود و ۴ سال برای دریافت این تخصص نیاز به تحصیل داشت، مورد بازنگری قرار گرفته و ۴ سال آناتومیکیال پاتولوژی به ۲ سال آناتومیکیال کاهش یافته و ۲ سال کلینیکال پاتولوژی به آن اضافه شده و نهایتاً دانش آموختگان مربوطه مدرک پاتولوژی عمومی دریافت می کنند. متأسفانه امروزه به اشتباه این رشته به

آزمایشگاه برجسته نموده تا توجه و حساسیت جامعه خدوم پزشکی را برانگیزانند. بر خلاف برخی از شایعات مطرح شده، آزمایشگاه در حوزه پاراکلینیک بوده و درمان در بخش دیگری از حوزه سلامت انجام می شود. عرصه آزمایشگاه حوزه درمان نیست که الزاماً نیازمند حضور یک پزشک در این بخش باشد. متخصصین علوم آزمایشگاهی با توجه به تحصیلات مرتبط به مانند همکاران پزشک قادر به ارتباط با حوزه های بالینی هستند. به طور مسلم این متخصصین که تمام دوره تحصیلی، کارورزی و شغلی خود را در مراکز آموزشی و درمانی دانشگاه های علوم پزشکی گذرانده و عضوی از سازمان نظام پزشکی می باشند، با توجه به تخصص خود می توانند خدماتی با کیفیت بهتر را به مردم عزیز کشورمان ارائه نمایند. به نظر می رسد که با توجه به زمینه تخصصی و مهارت این متخصصین، حضور آنها در آزمایشگاه های تشخیصی، موجب راه اندازی روش های پیشرفته تشخیصی مولکولی، ارتقاء کیفیت و افزایش صحت و دقت تست های آزمایشگاهی در بخش های بیوشیمی، خون شناسی، میکروب شناسی، ایمنولوژی و ... خواهد شد. حوزه آزمایشگاه شامل مجموعه ای از علوم هشتگانه همراه با انواع روشها و تستهای تخصصی است که نیازمند حضور متخصصین علوم آزمایشگاهی می باشد. مطابق با استانداردهای AILC، از ۸۲ وظیفه تعریف شده برای مسئول فنی آزمایشگاه، فقط یک مورد مربوط به مشاوره با پزشک است و ۷۲ وظیفه دیگر نظیر راه اندازی روش ها، کنترل کیفی، ارزیابی، برطرف نمودن خطاهای فنی و در حوزه مرتبط با تخصص همکاران Ph.D علوم آزمایشگاهی است.

- تمام داوطلبان ورود به دوره تکمیلی آزمایشگاه، فارغ التحصیلان دانشکده های پزشکی کشور می باشند و مطابق با برنامه آموزشی مصوب وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تحصیل نموده اند. در کوریکولوم تمام رشته های مذکور بسیاری از مباحث بالینی گنجانده شده که نشاندهنده رویکرد بالینی این رشته ها است. این متخصصان، بعد از مقطع کارشناسی، حداقل ۷ سال در رشته های تخصصی در دانشکده های پزشکی تحصیل نموده و با بسیاری از مفاهیم پزشکی آشنا هستند.

- لازم به ذکر است که حتی با وجود پایه بالینی این متخصصین، در دوره تکمیلی آزمایشگاه دوره فیزیوپاتولوژی نیز گنجانده شده است.

- متأسفانه نقد های غیر منصفانه ای از طرف همکاران پاتولوژیست در مورد وجوه بالینی متخصصان علوم آزمایشگاهی شنیده می شود؛ این در حالیست که رزیدنت های پاتولوژی تنها ۲ سال

آن هم تحت نظر فقط پاتولوژیست ها و نه متخصصین D.hP آموزش می بینند. آنچه واضح است آموزش بیوشیمی و ایمنولوژی و سایر رشته های علوم آزمایشگاهی به این رزیدنت ها توسط اساتید متخصص این رشته ها صورت نمی پذیرد. شایسته است همانقدر که همکاران پاتولوژیست دلوایس واژه بالین هستند، نگرانی خود را به بخش های تخصصی آزمایشگاه نیز معطوف داشته و توجه جدی به آموزش رزیدنت های پاتولوژی در حیطه آزمایشگاه بنمایند.

- به نظر می رسد که همانند تمام کشورهای توسعه یافته، حضور متخصصین حوزه آزمایشگاه که ۴ سال در دوره کارشناسی، ۳ سال در دوره کارشناسی ارشد و حداقل ۴ سال در دوره دکتری تخصصی تحصیل نموده و سپس با ۴ سال سابقه کار مرتبط، در یک آزمون کشوری دوره تکمیلی آزمایشگاه شرکت نموده و ۳ سال مجدداً دوره تخصصی آزمایشگاهی را در بهترین دانشگاه های علوم پزشکی کشور می گذرانند (مجموعاً ۸۱ سال تحصیلات عالی و اشتغال تخصصی) موجب ارتقای شاخص های کیفی این بخش خواهد شد.

- نگاه مجدد به قوانین بین المللی در آمریکا و اروپا در این زمینه می تواند کمک کننده باشد. در تمام قوانین بین المللی شرط احراز مسئولیت فنی آزمایشگاه مختص به متخصصین آزمایشگاه با پایه MD نیست و همکاران پاتولوژی با پایه MD در کنار متخصصین (Ph.D) علوم آزمایشگاهی می توانند مسئولیت فنی آزمایشگاه را عهده دار شوند. شاهد این قضیه در آمریکا است که متخصصین (D.hP) علوم آزمایشگاهی پس از گذراندن دوره تکمیلی آزمایشگاه می توانند مسئولیت فنی آزمایشگاه را کسب نمایند. در اتحادیه اروپا نیز بیش از ۶۰ درصد متخصصین آزمایشگاه پایه غیر پزشک (MD) دارند. به نظر می رسد واژه بالین و پزشک بودن صرفاً بهانه ای جهت اقناع سایر اقدار جامعه خدوم پزشکی و وارونه جلوه دادن واقعیتهای حوزه آزمایشگاه است. اگر این موضوع از پایگاه علمی برخوردار می بود کشورهای پیشرفته در حوزه سلامت مانع ورود متخصصین Ph.D به آزمایشگاه می شدند. به عنوان مثال کشور هلند از سال ۲۰۰۱ متخصصین آزمایشگاه را صرفاً از بین دارندگان رشته های مرتبط با علوم آزمایشگاهی جذب نموده و از ورود پزشکان به حوزه تخصصی آزمایشگاه ممانعت بعمل آورده است. همه این مستندات گواه بر این دارد که تعریف حوزه آزمایشگاه در ایران با سایر نقاط دنیا تفاوت دارد. در حالیکه در سایر نقاط دنیا متخصصین آزمایشگاه با نوآوری، تخصصی کردن و ارتقاء کیفیت خدمات سلامت مردم در اولویت قرار داده اند، در ایران سی سال است دلیل نگاه های صرفاً صنفی به آزمایشگاه مردم از خدمات با کیفیت محروم

مانده اند. ادامه روند کنونی قطعاً صدمات جبران ناپذیری بر پیکره آزمایشگاه و نهایتاً سلامت مردم وارد خواهد نمود.

- در ارتباط با بحث پزشک و غیر پزشک بودن و نگرانی های مرتبط با سلامت مردم ذکر این نکته ضروری است که هم اکنون مطابق با قوانین کنونی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ۳ نفر از Ph.D رشته های علوم آزمایشگاهی بدون نیاز به یک پاتولوژیست می توانند مسئولیت فنی آزمایشگاه را عهده دار شوند. اینکه این همکاران بدون نیاز به یک پاتولوژیست امکان تاسیس آزمایشگاه را دارا هستند، نشان از وارونه جلوه دادن حقیقت های آزمایشگاه از سوی برخی از همکاران پاتولوژیست است.

۶- در طی این مدت بارها به این موضوع اشاره شده که این قانون بنا به ضرورت های زمان دفاع مقدس به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. طرح چنین مباحثی با هدف گمراه کردن جامعه پزشکی و خلاف واقع نشان دادن واقعیت های موجود در قوانین بین المللی آزمایشگاه است. سوال اینست که آیا کشورهای پیشرفته در حوزه بهداشت و سلامت نیز بنا به ضروریات و مقتضیات و تنگناهایی از قبیل جنگ اقدام به تصویب قوانین آزمایشگاه نموده اند؟! آیا اینکه این کشورها مجوز مسئولیت فنی به همکاران Ph.D می دهند ریشه در مسائل اقتصادی و اجتماعی و سیاسی دارد؟! قطعاً چنین نبوده و نخواهد بود، چرا که سلامت مردم در اولویت اول این کشورها قرار دارد.

۷- همکاران پاتولوژیست با دادن اطلاعات نادرست، غیر علمی و غیر مستند به نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی در فکر ممانعت از اجرای قانون دوره تکمیلی آزمایشگاه می باشند. با وجود اینکه جامعه آزمایشگاهیان شکی ندارد که نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی حامی قانون و قانون مداران هستند و تحت تأثیر جوسازی ها و اقدامات خلاف واقع همکاران پاتولوژیست قرار نمی گیرند، انجمن بیوشیمی جمهوری اسلامی ایران به نمایندگی از متخصصین و همکاران علوم آزمایشگاهی، نمایندگان محترم مجلس را دعوت به شنیدن نظرات این اساتید و همچنین توجه به قوانین و مستندات به روز

و علمی بین المللی در خصوص آزمایشگاه می نمایند.
۸- برنامه آموزشی دوره تکمیلی آزمایشگاه به دفعات مورد نقد غیر منصفانه همکاران پاتولوژیست قرار گرفته است. به اطلاع می رساند این آیین نامه در معاونت آموزشی وزارت بهداشت زیر نظر کمیته شش نفره شامل سه نفر از اساتید پاتولوژی و سه نفر از اساتید رشته های علوم آزمایشگاهی تهیه و تدوین شده است. اگر چه نظرات اعمالی همکاران پاتولوژیست در این کمیته ۶ نفره باعث سخت و دشوار شدن شدن دوره شده، با اینحال اساتید علوم آزمایشگاهی نهایت همکاری را با معاونت محترم آموزشی جهت احیاء مجدد این دوره داشته اند. از نقایص مهم این آیین نامه برگزاری دوره زیر نظر گروه پاتولوژی است. این درحالی است که گروه های مرتبط علوم آزمایشگاهی توان و امکان برگزاری دوره را داشته و قبلاً این موضوع را به دانشگاه های علوم پزشکی اعلام نموده اند.

۹- کلام آخر: موارد ذکر شده فوق نشان از مشکل بزرگ و عمیق در آموزش و مدیریت آزمایشگاه های کشور دارد. عدم توجه همکاران پاتولوژیست به قوانین ملی و بین المللی و عدم توجه به آموزش صحیح در رشته تخصصی کلینیکال پاتولوژی نتیجه ای جز وضعیت کنونی آزمایشگاه های کشور ندارد. شایسته است متولیان امر در وزرات بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای این مساله فکر عاجل نموده و با عنایت به قوانین بین المللی، زمینه فعالیت طیف وسیع آزمایشگاهیان اعم از اساتید و کارشناسان آزمایشگاه چه در قالب دوره تکمیلی آزمایشگاه و یا سایر مقاطع تحصیلی را فراهم نمایند.

انجمن بیوشیمی جمهوری اسلامی ایران